
ЕКОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

докт. Радослава Боянова

Международно висше бизнес училище

Резюме: Човечеството на XXI век е изправено пред едни от основните проблеми на планетата, които трябва да бъдат разрешавани. Това са екологичните проблеми. Когато започнем да говорим за околна среда и опазването ѝ безспорно започваме да говорим и за съзнание, култура и политики за нейното опазване. Човекът в забързаното си ежедневие не осъзнава как във всеки един момент от живота си той живее в свят на постоянен риск, поради влошеното състояние на околната среда. Проблемите, свързани с екологията са резултат от неразрешени неясноти между взаимоотношенията в системата „природа-човек-общество“. Ежегодно Министерство на околната среда и водите изготвя и публикува приоритети в националната политика за опазване на околната среда. Приоритети на МОСВ са повишаването на екологичното съзнание и култура относно опазването на околната среда, намаляване на неблагоприятното въздействие, върху човешкото здраве и стопанството на България, причинено от изменението на климата. Подобряване на качеството на атмосферния въздух, прилагане на всички законови рамки в полза на опазването на околната среда и други.

Ключови думи: екологични проблеми; приоритети; опазване на околната среда
JEL: Q50

1. Въведение.

Загрижеността на обществото спрямо състоянието на околната среда се увеличава значително с всяка изминала година. Хората разбират колко е важно да имаме една по – чиста околна среда. Екологичната сигурност е също толкова важна, колкото и националната. Господстващото дълго време схващане, че човекът е господар над природата, и че икономиката има приоритетно място над природата, е вече остаряло и бих казала опасно. Екологичните проблеми в наши дни имат най-често трансграничен характер и това води до необходимостта от уеднаквяване на законодателствата на държавите, така че цялостната екологична политика да е насочена към опазването на околната среда и реално водене на политики на устойчиво развитие. Замърсяване на въздуха може да има сериозно отрицателно въздействие върху човешкото здраве, особено върху дихателната и сърдечносъдовата система. То може

да причини редица здравословни проблеми като астма, рак на белия дроб, сърдечни заболявания и инсулт, да окаже влияние и върху когнитивните функции и психичното здраве..

Предмет на анализ на настоящия доклад са проблемите в околната среда и политиките по тяхното преодоляване за опазване на околната среда и общественото здраве.

За целите на изследването са използвани анкетен метод, статистически анализ и синтез. Резултатите от проучването ще бъдат графично онагледени.

2. Глобални екологични проблеми и човешко въздействие върху тях

Проблемите в околната среда засягат живота на хората от всички възрасти и допринасят за различни здравословни състояния. За съжаление през последните години сме свидетели на негативни процеси, които оказват пагубно влияние, като:

- **Изменение на климата.** Този процес се е превърнал в световен проблем преди всичко, заради трайните увреждания на околната среда. Проблемът е в полезрението на световни учени и политици и се е превърнал в основна тема в обществото. Аномалии като твърде силни горещини, суши, наводнения и бури, се засилват и влияят на все по-големи групи от хора;

- **Загубата на биологично разнообразие.** Биоразнообразието на планетата е застрашено и главният виновник за това е този, от когото парадоксално зависи най-много - човекът. Например, човешките дейности, като обезлесяване, лов, замърсяване, изменение на климата, разрушаване на естествените хабитати и навлизането на инвазивни видове в тях, води до изчезване на животински видове с обезпокоителни темпове. Това нарушава екосистемите, създава дисбаланс и в дългосрочен план може да доведе до пагубни последици върху човечеството. Спирането, ограничаването и/или забавянето на процеса на загуба на биоразнообразие, разбира се като намаляване или изчезване на разнообразието от живи същества, обитаващи планетата, е едно от големите предизвикателства пред човечеството;

- **Замърсяването на въздуха.** Това е доста важна тема особено в градските райони. Транспортът и изгарянето на изкопаеми горива, водят до повишаване на замърсяването на атмосферния въздух. Това причинява и заболявания, също и изостря симптомите на хората с астма. Често лекарите препоръчват на такива хора да се преместят да живеят в по – чисти райони около градовете. Това не засяга само българите, но и хората по цял свят. „Когато бъде отсечено и последното дърво, уловена и последната риба, а последната река бъде замърсена, когато дишането

на въздуха е отвратително, ще осъзнаете, но ще е твърде късно, че богатството не е в банкови сметки и че не можете да ядете пари“ (Poole 1972);

- **Недостиг на питейна вода.** Обществото ни в 21-ви век за жалост се сблъсква и с този проблем. Сладководните води не бива да се използват извън мярката на необходимото. В много държави от третия свят има големи проблеми с достъпа до питейна вода. Основните причини, водещи до недостиг на вода, са: изменение на климата; повишаване на броя на населението; селското стопанство; неправилното управление на водите. В проучване, публикувано в списание Nature Sustainability, се посочва, че почти всеки четвърти човек в света (около 1,8 милиарда души) живее в региони, където търсенето на вода надвишава предлагането (Mekonnen & Hoekstra, 2016);

- **Замърсяване с пластмаса.** Огромното количество пластмасови отпадъци, генерирани от човешката дейност, замърсяват океаните, вредят на морските обитатели, сладководните води и почвата. Много хора не осъзнават, че така пластмасата попадат в организма на човек. Според Антони Т. Хинкс „Пластмасата ще бъде основната съставка в рецептите на нашите внуци“ (Хинкс 2018). Това се дължи най-вече на сложния характер на проблема, липсата на инфраструктура и финансиране на програми за управление на отпадъците и рециклиране, както и най-вече поради съпротивата на пластмасовата индустрия срещу регулирането или намаляването на производството на пластмаса. Много хора не са наясно с мащаба на проблема и с отрицателното въздействие на замърсяването с пластмаси върху околната среда и човешкото здраве;

- **Обезлесяване.** Обезлесяване наричаме процеса по трайно премахване на дървета от дадена територия. Причина за обезлесяването може да се появи по различни причини, например превръщането на горски територии в земеделски земи. Направата на пътища води също до обезлесяване. Отсичането на дървета може да бъде и за освобождаване на територия за паша на добитък. Това разбира се има негативни екологични последици за околната среда. Климата може да се промени, местообитанията на дадени видове също или дори загуба на някои видове. Може да се наблюдава и ерозия на почвата. Изсичането на горите може да доведе до рязка промяна в климата. Според Джейн Гудол „Изсичането на горите променя климата, вреди на хората и на природата. Ние трябва и можем да обърнем тази тенденция“ (Goodal 2015);

- **Управление на отпадъците.** Правилното управление на отпадъците е от изключителна важност, когато говорим за опазване на околната среда. На световно ниво се генерира огромно количество отпадък, който в по – голямата си цялост се управлява неправилно. Освен, че вреди на качеството на околната среда, неправилното

управление на отпадъците води и до вреди за човешкото здраве. Опасни отпадъци например от битовия сектор са някои бои и химикали, лакове и лепила. Правилното управление на отпадъците представлява правилно събиране, транспортиране и оползотворяване на отпадъчните материали. При правилно преминаване през тези три стъпки, неблагоприятното въздействие върху нас и околната среда може да се сведе до минимум.

Това са само част от замърсителите на околната среда и причините за увреждане на човешкото здраве. В заключение, по отношение на тези екологични проблеми смятам, че за да се справим с тях са необходими преди всичко политическа воля и лидерство на национално и международно равнище.

През последните години бяха въведени няколко революционни иновации, насочени към решаване на екологични проблеми. Тези иновации имат потенциала да намалят значително вредите за околната среда и да смекчат въздействието на изменението на климата. Успехът им обаче зависи от широкото им възприемане. Те са:

1. Технологии за възобновяема енергия;
2. Електрически превозни средства;
3. Улавяне и съхранение на въглероден диоксид
4. Устойчиво земеделие;
5. Кръгова икономика;
6. Технологии за чиста вода;
7. Биоразградими пластмаси.

Много правителства и организации по света са въвели политики и програми за насърчаване на използването на иновации за намаляване на замърсяването на околната среда. Например Европейският съюз си е поставил за цел до 2030 г. всички пластмасови опаковки да могат да се рециклират или да се използват повторно и е предложил данък върху не рециклираните пластмасови отпадъци.

3. Резултати от проведено емпирично проучване

В проучването взеха участие **112 респонденти**, като отговориха на 10 въпроса, свързани с опазване на околната среда.

Отговорилите на анкетата са пълнолетни български граждани от различни възрастови групи с разнообразни професии като професори, адвокати, инженери, еколози, химици, инженер-еколози, маркетинг експерти, IT специалисти, икономисти, климатолози и други.

Ще разгледаме въпросите под формата на графики заедно с кратки обяснителни бележки.

С първият въпрос запитахме респондентите как се рециклират отпадъците. От графиката става ясно, че според голяма част

от анкетираните, отпадъкът в България се рециклира **неправилно**. Отговорите са представени графично на следващата фигура:

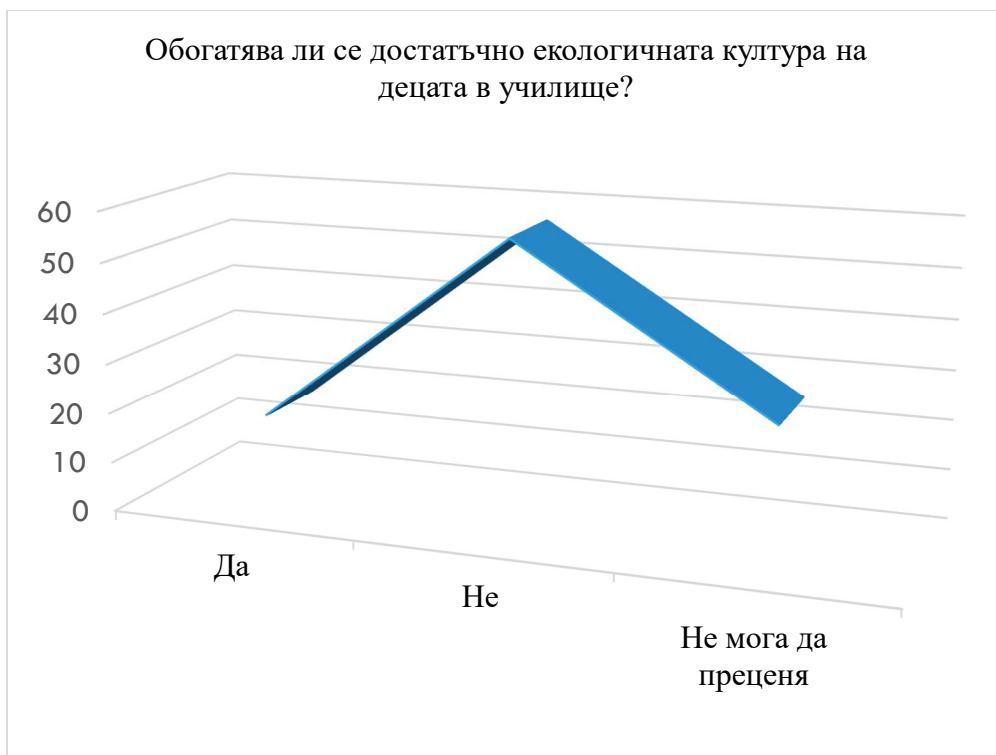

Фигура 1. Начин на рециклиране на отпадъците

Наблюдаваме следния резултат: 23,21 % или 26 души са отговорили с „Да“, 57,14 % или 64 души са отговорили с „Не“ и 19,64 % или 22 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

За да променим тези виждания ние като общество можем да предприемем стъпки към правилно третиране на отпадъци, като: многостепенно разделяне на отпадъка, намаляване на количеството депонирани отпадъци, изграждане на модерни площадки за оползотворяване на отпадъци и организиране на месечни кампании по събиране на отпадъци, осигуряване на контейнери за разделно събиране на битовите отпадъци от домакинствата и други.

С втория въпрос целяхме да установим нивото на екологична култура на хората и как тя се обогатява в училищата. Графично те се виждат на следващата фигура:

Фигура 2. Ниво на екологична култура на децата

Отговорите са разнопосочни: 17,82 % или 18 души са отговорили с „Да“, 56,44 % или 57 души са отговорили с „Не“ и 25,74 % или 26 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Както знаем, семейството е основното ядро на обществото. Ние живеем в едно голямо семейство и за това трябва да се грижим за него. Училището е следващото по важност ядро. Повече от половината от отговорилите на анкетата казват, че според тях децата в училище не получават достатъчно високо ниво на екологична култура. Водена от убежденията си смятам, че децата трябва придобиват повече знания от родителите и учителите за опазването на околната среда. Проблемите с околната среда трябва да бъдат задълбочено обсъждани и децата да бъдат стимулирани в търсенето на решения в посока за опазване на околната среда и природните ресурси. Това трябва да се превърне в динамичен и непрекъснат процес, с повече отделено време за разговори по темата и практически обучения.

На въпрос номер 3 анкетираните отговарят в мнозинство с „Да“. Наблюдаваме следния резултат: 91,67 % или 99 души са отговорили с „Да“, 5,56 % или 6 души са отговорили с „Не“ и 2,78 % или 3 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 3. Връзка околна среда – здраве

Здравето е общото състояние на ум, тяло и дух. Замърсената околна среда води до редица заболявания. Едно от основните заболявания, свързани с чистотата на въздуха, например, е астма. Много често при такива случаи лекарите препоръчват промяна на местоживеенето с цел облекчаване на симптомите на астмата. Други заболявания, свързани със замърсяването на околната среда са бронхит, рак на белия дроб, пневмония, инсулт, сърдечно-съдови заболявания и други.

По отношение на въпрос номер 4 трябва да си зададем още един въпрос, а именно: „Защо не използваме по-често градски транспорт?“. Наблюдаваме следния резултат: 35,19 % или 38 души са отговорили с „Да“, 56,48 % или 61 души са отговорили с „Не“ и 8,33 % или 9 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 4. Използване на градски транспорт

На първо място в по-голямата си част превозните средства на градския транспорт са стари и занемарени. Изключение правят някои линии в град София. Допълнителен стимул на обществото за по – често използване на градски транспорт би било по-честото пускане на „зелен билет“ и разширяване на транспортните маршрути.

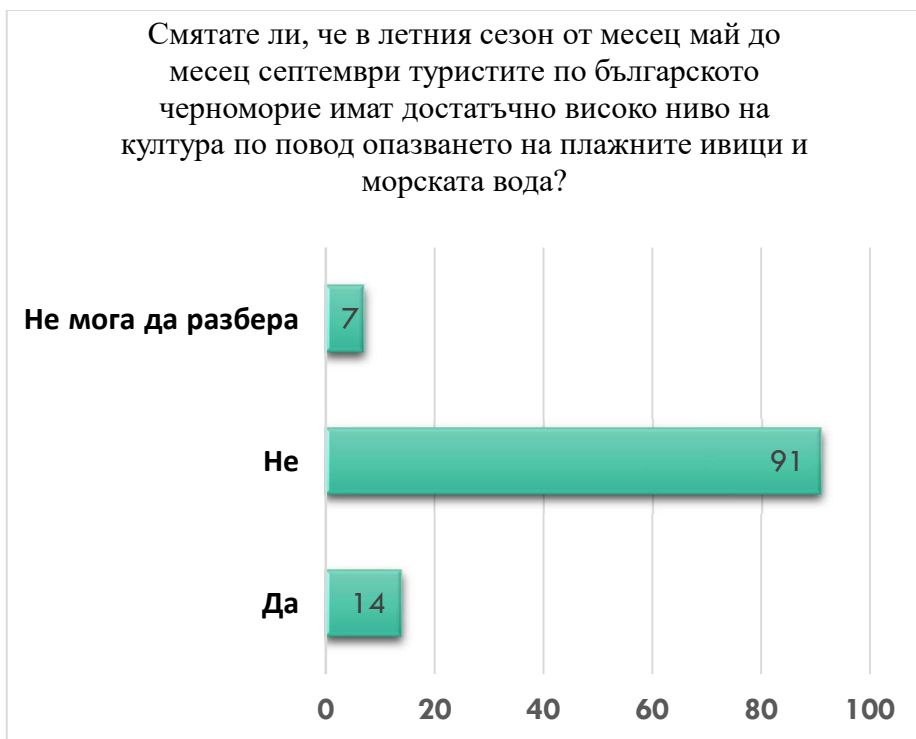
Качеството на въздуха е доста наболяла тема в България през последните години, а и не само в родината ни. Този проблем е на дневен ред и е свързан с редица последици. Затова запитяхме анкетираниите дали въздухът, който дишаме, не е причина за здравословни проблеми и какво е неговото качество? Наблюдаваме следния резултат: 8,41 % или 9 души са отговорили с „Да“, 84,11 % или 90 души са отговорили с „Не“ и 7,48 % или 8 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 5. Качество на въздуха

Европейският съюз се бори с мръсния въздух усилено през последното десетилетие, чрез предприемане на мерки като забрана на дизеловите автомобили в градски райони, осигуряване на качествено саниране на сгради, подмяна на стари отоплителни уреди, преход към зелена енергия и други. ЕС има пакет от мерки за по – чист въздух, чрез който до 2030 година трябва да бъдат предотвратени 58 000 случая на преждевременна смърт, да бъдат спасени 123 000 км² екосистеми от замърсяване с азот, да бъдат спасени 56 000 км² защитени зони в рамките на „Натура 2000“ и да бъдат спасени от киселинност 19 000 км² горски екосистеми.

За нуждите на анализа беше от значение да запитахме респондентите какво мислят за екологичната култура на обществото ни. Тук мнението на отговорилите също е доста единодушно. За съжаление по-голямата част от анкетираните отговарят отрицателно: 12,5 % или 14 души са отговорили с „Да“, 81,25 % или 91 души са отговорили с „Не“ и 6,25 % или 7 души са отговорили с „Не мога да преценя“. Според мен, трябва да се засилят образователните програми по медиите за опазване и грижа за околната среда.

Фигура 6. Ниво на екологична култура на обществото

Формите на живот в моретата и океаните са по-разнообразни, отколкото на сушата. И до днес продължават да се откриват нови организми. Както за всичко останало в природата, така и за морските обитатели чистотата е от изключителна важност.

Както всичко друго в заобикалящия ни свят, така и ние се променяме с минаване на времето и с новите открития, които човечеството прави. Хората променят навиците си в полза на околната среда ежедневно. Затова попитахме дали това оказва влияние върху околната среда. Анкетираните дават следните отговори: 87,5 % или 98 души са отговорили с „Да“, 7,14 % или 8 души са отговорили с „Не“ и 5,36 % или 6 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 7. Влияние на ежедневието на хората върху околната среда

Климатът е многогодишния режим на времето на дадено място. Времето може да се променя всеки ден, но климатът остава сравнително постоянен. Могат да се наблюдават и резки промени. Вулканичните изригвания, например, изменят климата, но в рамките на определени региони.

Наблюдаваме следния резултат: 57,41 % или 62 души са отговорили с „Да“, 25,93 % или 28 души са отговорили с „Не“ и 16,67 % или 18 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

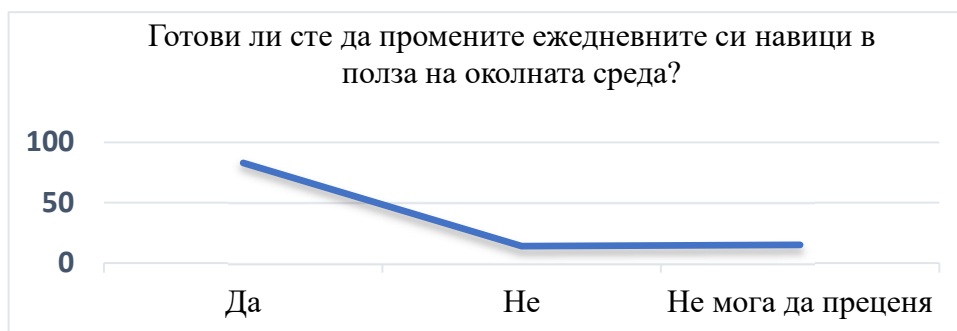
Графично, отговорите са показани на следващата фигура:

Фигура 8. Влияние и причина за глобалното затопляне

Изсичането на горите и разрушаването на озоновия слой, обаче, имат траен и катастрофален ефект върху климата на Земята. Отглеждането на добитък също оказва влияние върху климата и температурата на Земята. Тези действия добавят огромни количества парникови газове, към тези които вече се отделят по естествен път в атмосферата. Това засилва глобалното затопляне и парниковия ефект. Най-горещото, регистрирано в историята десетилетие, е от 2011 г. до 2020 г.

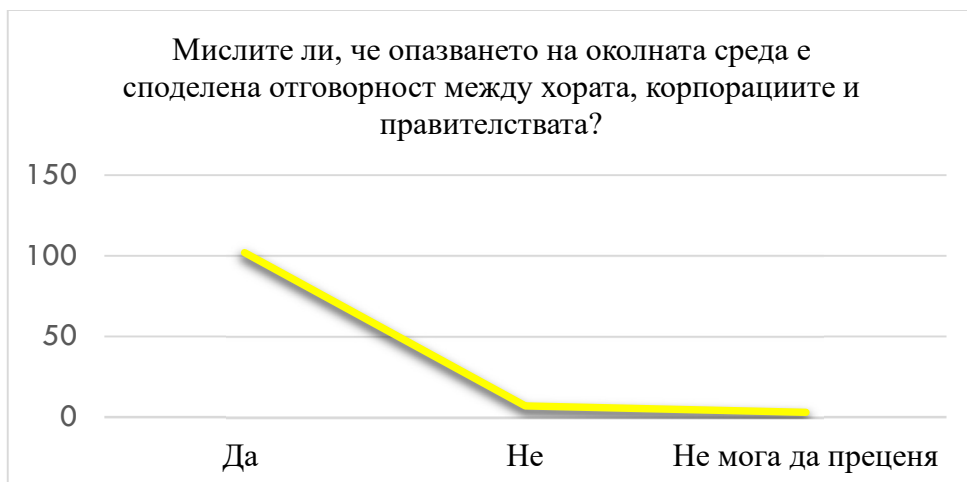
Следващият въпрос имаше а цел да установим дали хората са склонни да променят навиците си в полза на околната среда? Наблюдаваме следния резултат: 74,11 % или 83 души са отговорили с „Да“, 12,5 % или 14 души са отговорили с „Не“ и 13,39 % или 15 души са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 9. Действия в полза на околната среда

Според дадения единодушен отговор можем да направим кратко заключение, че с малки промени в нашето ежедневие, могат да бъдат постигнати глобални резултати. Анкетата показва, че нивото на екологична култура започва да придобива все по – високи прагове.

Накрая, запитахме анкетираните за споделената отговорност по опазване на околната среда. Според по-голямата част от тях, 91,07 % (или 102-ма души) са отговорили с „Да“, 6,25 % (или 7 души) са отговорили с „Не“ и 2,68 % (или 3-ма души) са отговорили с „Не мога да преценя“.

Фигура 10. Споделена отговорност по опазване на околната среда

От дадените отговори можем да заключим, че хората са осъзнали, че сме изправени пред едно от най-сериозните предизвикателства – да се развиваме устойчиво по начин, който задоволява нуждите на сегашното ни поколение, без да създаваме лоши условия за бъдещото такова и без да му пречим да посреща идните си нужди.

4. Заключение

От казаното до тук става ясно колко важно е човек да бъде екологично осъзнат, да има ясна екологична визия за едно по-чисто бъдеще не само на него, но и за бъдещите поколения. Загубата на различни видове животни, ерозията на почвата, прекомерното използване на автомобили с двигатели с вътрешно горене, изменението на климата, замърсяването на въздуха и всички останали глобални екологични проблеми посочени в редовете по-горе вредят на човека до степен в която могат да засегнат неговото здраве. Новите програми и технологии помагат значително за опазването на околната среда. Резултатите от проведеното в настоящата работа емпирично проучване показват, че хората все пак осъзнават, че това е крайно недостатъчно и за това започват да полагат все повече индивидуални усилия в полза на опазването на заобикалящия ни свят. Природозащитната дейност в България се е развила много през последните години и още по-добрата новина е, че все повече млади хора започват да проявяват интерес към опазването на природните ресурси. Много млади хора взимат участие в различните еко инициативи, това е ясен показател, че екологичното съзнание и култура на българина върви в правилната посока - нагоре. На

европейско ниво бяха приети редица законови промени, познати още като "Зелената сделка", която цели да сложи рамки на човешкото въздействие върху околната среда и да осигури едно по-добро, по-чисто и по-зелено бъдеще на идните поколения.

REFERENCES

GOODALL, J. 2015. UN Climate Summit, Save the forests, and we can save our climate, <https://www.upworthy.com/jane-goodall-along-with-30-other-world-leaders-tells-us-not-to-lose-hope-over-deforestation> (Visited: 15.03.2024)

POOLE, T. 1972. Conversations with North American Indians. <https://www.irishexaminer.com/opinion/columnists/arid-30921591.html>;

MEKONNEN, M. M., & HOEKSTRA, A. Y. 2016. Four billion people facing severe water scarcity. *Nature Sustainability*, 1(7), 1-8; (Visited: 18.02.2024)

HINCKS, An. 2018. An author of life, <https://www.newagebd.net/article/96260/youth-against-plastic-pollution> (Visited: 12.01.2024)

ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

Abstract. Humanity of the XXI century is faced with some of the main problems of the planet that need to be solved. These are the environmental problems. When we start talking about the environment and its protection, we undoubtedly start talking about consciousness, culture and policies for its protection. Man in his hectic everyday life does not realize how at every moment of his life he lives in a world of constant risk due to the deteriorating state of the environment. Problems related to ecology are the result of unresolved ambiguities between the relationships in the "nature-human-society" system. Every year, the Ministry of the Environment and Water prepares and publishes priorities in the national environmental protection policy. The priorities of the Ministry of Education and Culture are the raising of environmental awareness and culture regarding environmental protection, reducing the adverse impact on human health and the economy of Bulgaria caused by climate change. Improvement of atmospheric air quality, implementation of all legal frameworks in favor of environmental protection and others.

Keywords: environmental problems; priorities; environmental protection

JEL: Q50

Radoslava Boyanova, PhD student

ORCID: 0009-0002-1295-0217

International Business School

Botevgrad, Bulgaria

E-mail: 2024062@ibsedu.bg